Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Природничо-географічний факультет
Кафедра хімії, екології та методики їх навчання

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
В. о. завідувача кафедри
Наталія ГОРБАТЮК

"08" серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВ3.11 Охорона і раціональне використання земельних ресурсів
Галузь знань: **10 Природничі науки**
Спеціальності: **101 Екологія**
Освітня програма: **Екологія**

Умань - 2022

Робоча програма з дисципліни «Охорона і раціональне використання земельних ресурсів» для здобувачів вищої освіти спеціальності **101 Екологія**

Розробник:
Подзерей Р. В. – доцент кафедри хімії, екології та методики їх навчання

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Протокол № 1 від “08” серпня 2022 року
В. о. завідувача кафедри хімії, екології та методики їх навчання

_____ Наталія ГОРБАТЮК
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету
Протокол № 1 від “08” серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

_____ Інна РОЖІ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Пролонговано:
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ___ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ___ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ___ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ___ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	4/120	
Курс	3	
Семестр	6	
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, у тому числі:	120	
Аудиторні:	60	
Лекційні	24	
Семінарські / Практичні	-	
Лабораторні	36	
Самостійна робота	60	
Індивідуальні завдання	-	
Форма семестрового контролю	Залік	

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: вивчення здобувачами вищої освіти системи заходів по збереженню і поліпшенню природних ландшафтів, відновленню і підвищенню родючості ґрунтів, рекультивації порушених земель і землюванню малопродуктивних угідь, захисту земель від ерозії, підтоплення, висушування, зсувів, вторинного засолення і заболочення, ущільнення, забруднення промисловими відходами і хімічними речовинами та інших видів деградації, по консервації деградованих та малопродуктивних земель.

Завдання:

1. Освоїти методики по охороні земель та забезпеченню збереження і відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.
2. Ознайомитись з сучасним екологічним станом земельних ресурсів України.
3. Ознайомитись з нормативно-правовою базою у сфері охорони земель.
4. Ознайомитись з державним контролем та системою заходів у сфері охорони земель.

3. Компетентності та програмні результати навчання за ОП

Компетентності за ОП:

К11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

К19. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління.

К21. Здатність обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі.

Програмні результатами навчання за ОП:

ПР01. Демонструвати розуміння основних принципів управління природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

ПР04. Використовувати принципи управління, на яких базується система екологічної безпеки.

ПР06. Виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття.

ПР12. Брати участь у розробці та реалізації проектів, направлених на оптимальне управління та поводження з виробничими та муніципальними відходами.

ПР16. Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

ПР17. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.

ПР23. Демонструвати навички впровадження природоохоронних заходів та проектів.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Земельні ресурси - основа національного багатства країни

Тема 1. Земля – як об'єкт охорони та матеріальна основа землекористування

Предмет, метод і завдання курсу. Поняття «земля», «земельні ресурси». Об'єкти охорони земель. Суб'єкти охорони земель. Історія формування земельних відносин України. Вплив антропогенних факторів на стан земельних ресурсів Урбанізація та природні фактори погіршення земельних ресурсів..

Тема 2. Земельні ресурси їх стан та причини деградації

Земельні ресурси України. Сучасний стан земельного фонду України. Причини та фактори загроз земельним ресурсам. Поняття «ґрунт», «гумус». Природна родючість ґрунтів та висока продуктивність земель – основа національного багатства держави. Система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості ґрунтів. Геологічна структура України. Класифікація корисних копалин за господарським використанням

Тема 3. Раціональне використання та проблеми забруднення земельних ресурсів

Використання та охорона меліорованих земель. Значення проведення меліорації для землеробства. Особливості використання та роль зрошуваних земель .. Роль осушуваних меліорацій у землеробстві. Поняття про режим осушення ..

Тема 4. Проблема захисту ґрунтів від ерозії і її значення для людства

Визначення ерозійних ґрунтів її види, різновидності. Поширення ерозії на території України та інших країн. Протиерозійна організація території сільськогосподарських підприємств - основа для впровадження комплексу заходів по захисту ґрунтів від ерозії і створення стійких агроландшафтів. Порядок і стадійність розробки заходів по захисту ґрунтів від ерозії в схемах і проектах землеустрою.

Тема 5 Забруднення ґрунтів важкими металами та пестицидами. Радіоактивне забруднення

Забруднення ґрунтів важкими металами. Поведінка важких металів у ґрунті. Токсична дія важких металів накопичених у ґрунті та способи її зниження. Забруднення ґрунтів пестицидами та наслідки їхнього використання. Вимоги щодо використання пестицидів і агрохімікатів. Особливості радіоактивного забруднення земельних ресурсів. Основні закономірності міграції радіонуклідів з ґрунту у рослини. Принципи організації ведення сільського господарства на забруднених радіоактивними речовинами територіях. Заходи щодо зменшення накопичення радіонуклідів.

Тема 6 Рекультивація земель

Окультурення та використання низькородючих ґрунтів. Підвищення родючості та окультурення ґрунтів. Засолені ґрунти, їхні види та особливості використання. Поняття про рекультивацію земель: мета, завдання та основні види. Технічний етап рекультивації земель та основні вимоги до нього. Послідовність проведення дій на технічному етапі. Технічний етап рекультивації відвалів, кар'єрів та його особливості при шахтних способах видобутку корисних копалин

Змістовий модуль 2. Правові аспекти охорони і раціонального використання земельних ресурсів

Тема 7. Менеджмент земельних ресурсів та перехід до сталого землекористування

Організація охорони земельних ресурсів. Поняття та завдання охорони земель. Зміст охорони земель. Умови покращення системи охорони земель в україн. Управління у галузі використання та охорони земель. Поняття, зміст та суб'єкти управління у галузі

використання та охорони земель. Система і повноваження органів управління у галузі використання та охорони земель ..

Тема 8. Державний контроль за використанням та охороною земель

Завдання та функції контролю за використанням та охороною земель. Особливості проведення державної інспекція з контролю за використанням і охороною земель. нормування та стандартизація в галузі охорони земель. Державні стандарти і нормативи у галузі охорони земель. Основні стандарти в галузі охорони земель.

Тема 9. Правовий режим використання та охорони земельних ресурсів

Земельна реформа та проблеми сталого і раціонального землекористування в україні. Позитивне та негативне у земельній реформі. Оцінка наслідків земельної реформи в україні. Проблеми сталого землекористування.

Тема 10. Особливості правового режиму земель різних категорій

Землі сільськогосподарського призначення. Землі житлової та громадської забудови. Землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Землі оздоровчого призначення. Землі рекреаційного призначення . Землі історико-культурного призначення. Землі лісогосподарського призначення. Землі водного фонду. Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лр	ін	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Земельні ресурси - основа національного багатства країни												
Тема 1. Земля – як об'єкт охорони та матеріальна основа землекористування	8	2				6						
Тема 2. Земельні ресурси їх стан та причини деградації	14	4		4		6						
Тема 3. Раціональне використання та проблеми забруднення земельних ресурсів	14	4		4		6						
Тема 4. Проблема захисту ґрунтів від ерозії і її значення для людства	12	2		4		6						
Тема 5. Забруднення ґрунтів важкими металами та пестицидами. Радіоактивне забруднення	12	2		4		6						
Тема 6. Рекультивація земель	12	2		4		6						
Разом за змістовим модулем 1	72	16		20		36						

Змістовий модуль 2 Правові аспекти охорони і раціонального використання земельних ресурсів												
Тема 7. Менеджмент земельних ресурсів та перехід до сталого землекористування	12	2		4		6						
Тема 8. Державний контроль за використанням та охороною земель	12	2		4		6						
Тема 9. Правовий режим використання та охорони земельних ресурсів	12	2		4		6						
Тема 10. Особливості правового режиму земель різних категорій	12	2		4		6						
Разом за змістовим модулем 2	48	8		16		24						
Усього годин	120	24		36		60						

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Проблеми використання земельних ресурсів та їх охорона. Стан земельних ресурсів в умовах змін клімат.	4	
2.	Екологічні проблеми збереження родючості грунтів в Україні та світі.	4	
3.	Ґрунтозахисні системи землеробства та їх впровадження	4	
4.	Охорона земель від забруднення промисловими відходами та екологічно небезпечними хімічними елементами важких металів (свинець, кадмій, цинк, мідь). Рекультивація земель.	4	
5.	Планування профілактичних заходів втрати родючості орних земель.	4	
6.	Охорона земель від забруднення комунальнопобутовими відходами. Стихійні сміттєзвалища і проблеми охорони земель.	4	
7.	Законодавче забезпечення управління земельними ресурсами та система реєстрації землі.	4	
8.	Еколого-агрохімічна оцінка орних земель різних регіонів України.	4	
9.	Принципи раціонального застосування мінеральних добрив.	4	

7. Самостійна робота

з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Роль раціонального використання земельних ресурсів в	6	

	землеустрої для здійснення захисту земель.		
2.	Особливості організації угідь агропідприємств в умовах водної ерозії грунтів.	6	
3.	Робоче проектування протиерозійних заходів на орних землях	4	
4.	Оцінювання впливу складу угідь на економічну стабільність території.	4	
5.	Класифікація деградованості орних земель.	4	
6.	Характеристика агроекологічної придатності орних земель.	4	
7.	Еколого-економічна класифікація придатності орних земель.	4	
8.	Визначення ерозійної небезпеки сівозмінного масиву.	4	
9.	Протиерозійна організація території в зоні поширення вітрової ерозії (дефляції).	4	
10.	Сутність і зміст природно-сільськогосподарського, екологоекономічного та ерозійного районування земель.	4	
11.	Призначення і зміст протиерозійних заходів, що проводяться по водозбірних басейнах яружно-балкових системам.	4	
12.	Сутність карт класів ерозійної небезпеки земель.	4	
13.	Особливості проектування і розміщення водо регулюючих лісових смуг, польових шляхів, гідротехнічних споруд.	4	
14.	Екологічна і економічна ефективність протиерозійної організації території і заходів по захисту від ерозії.	4	

8. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний з використанням лекційних курсів у мультимедійному супроводі; частково-пошуковий (проведення вимірювань та спостережень). Інноваційні: метод проектів, проблемний метод, дослідницький метод.

9. Методи контролю

Поточне оцінювання на лабораторному занятті; модульний тестовий контроль; підсумковий модульний тестовий контроль; оцінка за виконання лабораторних робіт.

10. Критерії оцінювання результатів навчання

Модульний контроль здійснюється у вигляді тестових завдань з кожного змістового модулю. Модульний контроль передбачає тестування після кожного вивченого змістового модуля та складається з 10 питань, серед яких необхідно обрати одну вірну.

Відповіді здобувача вищої освіти на запитання фронтального опитування під час практичного заняття оцінюється в 5 балів а лабораторного в 8 балів.

Максимальна сума балів, яку здобувач вищої освіти може отримати за виконання індивідуальну роботу – 10 балів:

- складання плану – 1 б.;
- обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження – 1 б.;
- аналіз сучасного стану дослідження проблеми – 1 б.;
- логічність і послідовність викладення основного тексту – 2 б.;
- дотримання правил реферуванням наукових публікацій – 1 б.;
- доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження – 2 б.;
- дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел) – 2 б.

Підсумковий контроль (ПК) проводиться у вигляді іспиту. Білет містить 3 питання, на підготовку дається 30 хвилин.

11. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2					Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	МК1	Т7	Т8	Т9	Т10	МК2	100
8	8	8	8	8	8	10	8	8	8	8	10	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Рекомендована література

Основна

1. Ботезат О. П. Зарубіжний досвід як крок до реалізації земельної реформи в Україні // [Електронний ресурс] / – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2016/26.pdf
2. Будзяк О.С. Екологобезпечне використання земель: теоретичні та практичні аспекти : [монографія] / Будзяк О.С. - К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – 326 с.
3. Екологія землекористування: навч. посібник / А.М. Третяк, О.С. Будзяк, В.М. Третяк, О.С. Дорош, В.М. Будзяк, Ю.О. Юречко; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.
4. Ефективність екологобезпечного користування землями України в ринкових умовах / Д.С. Добряк, В.М. Будзяк, О.С. Будзяк // Економіка України, 2013. № 7. - С. 83–94.
5. Пріоритети розвитку рентної політики в сільському господарстві / В.М. Будзяк, О.С. Будзяк // Економіка АПК, 2009, № 4. - С. 12-16
6. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : [монографія] / А.М. Третяк. – Херсон : Грінь Д.С., 2012. – 440 с.
7. Третяк А.М. Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій: навч. посіб. / А.М. Третяк. – К. : Вища освіта, 2006. – 528 с.
8. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Р.А. Землевпорядне проектування: впорядкування землеволодінь і землекористувань та організація території сільськогосподарських підприємств. – Навчальний посібник, ч.3 (*Гриф Міністерства науки і освіти України*)/ А.М. Третяк, В.М. Третяк, Р.А. Третяк // Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 172 с.
9. Д. В. Лико, С. М. Лико, В. І. Долженчук, О. І. Портухай. Охорона і раціональне використання земельних ресурсів. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 663 с.
10. Мартин А. Г. Удосконалення системи контролю за використанням та охороною земель несільськогосподарського призначення: екологічні та економічні засади. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 158 с.

11. Миколайко В. П. Грунтознавство: лабораторний практикум. Умань: Жовтий О. О., 2014. – 203 с.

Допоміжна

1. Закон України «Про охорону земель» № 962-IV від 19 червня 2003 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 29. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15
2. Закон України «Про землеустрій» № 858-IV від 22 травня 2003 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15..
3. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 3–4. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14..
4. Закон України «Про екологічну мережу України» № 1864-1V від 24 червня 2004 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2004. - № 45. - Режим доступу : http://zakonl .rada.gov.ua/laws/anot/1864-15.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25 червня 1991 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1991. - № 41. - Режим доступу : http: /7zakon4. rada.gov. ua/1 aws/sh o w/1264-12

13. Інформаційні ресурси

1. http://www.mil.gov.ua/ecol/ekolog2.htm
2. http://www.climate.org.ua/
3. http://nature.org.ua/kiev98/u_kiev/index.htm
4. http://www.greenparty.org.ua/news.html
5. http://www.proeco.visti.net
6. http://ecoclub.ukrwest.net